

Ticari Dışa Açıklık ve Ekonomik Büyüme Bağlantısı: BRICS Örneği¹ Trade Openness and Economic Growth Nexus: The Case of BRICS

Aslı YENİPAZARLI^{2 a}
Birgül CAMBAZOĞLU³
Enis BEGEÇ⁴

² Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İİBF, ayenipazarli@adu.edu.tr Orcid ID: 0000-0002-5078-3037

³ Adnan Menderes Üniversitesi, Söke İşletme Fakültesi, cambirgul@adu.edu.tr Orcid ID: 0000-0001-6272-8951

⁴ Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İİBF, enis.begec@adu.edu.tr Orcid ID: 0000-0002-7502-1944

^aYazışılan yazar/Corresponding author

Article Info:	Research Article	Makale Bilgisi:	Araştırma Makalesi
Date Submitted:	28.03.2022	Geliş Tarihi:	28.03.2022
Date Revised:	18.04.2022	Düzeltilme Tarihi:	18.04.2022
Date Accepted:	18.04.2022	Kabul Tarihi:	18.04.2022

Abstract

In a world the spread and reflection of globalization are questioned, the relationship between trade openness and economic growth maintains its importance. The fact that some of the studies questioning this relationship based on the differences in time and space from the past to the present findings that some are negative and some are positive, shows that there is no consensus on this issue. Accordingly, we think that determining whether there is a relationship between trade openness and economic growth for the BRICS sample, and if so, the direction of this relationship and explaining the reason for the differences found in other studies will contribute to the literature. In this context, the aim of the study is to investigate the effect of the degree of trade openness on economic growth in addition to the literature findings during the period 1996-2020 for the BRICS countries. The findings obtained as a result of the study: Despite the fact that there is a positive and statistically significant between the the effect of trade openness and exchange rate variables on economic growth during the period under consideration, the effect of foreign direct investment variable on economic growth is not statistically significant.

Keywords: Economic Growth, Trade Openness, Exchange Rates, Foreign Direct Investment, BRICS Countries

JEL Kodları: E01; E24; F14; F43; O47

Özet

Küreselleşmenin yayılma ve yansımalarının sorgulandığı dünyada ticari açıklık ve ekonomik büyüme ilişkisi önemini korumaktadır. Geçmişten günümüze çeşitli zaman ve mekân farklılığına dayalı olarak bu ilişkiyi sorgulayan çalışmaların bazılarının negatif ve bazıları ise pozitif ilişki olduğuna dair bulgular sunmaları, bu hususta konsensüs sağlanmadığını göstermektedir. Bu doğrultuda BRICS örneklemini için ticari açıklık ve ekonomik büyüme arasında ilişki olup olmadığının ve varsa bu ilişkinin yönünün tespitiyle diğer araştırmalarda bulunan farklılıkların nedeninin açıklanmasının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çerçevede çalışmanın amacı, BRICS ülkeleri için 1996-2020 yılları arasında literatür bulgularına ek olarak ekonomik büyüme üzerinde ticari açıklık derecesinin etkisinin ortaya konmasıdır. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgular: Dışa açıklık oranı ve döviz kuru değişkenlerinin, incelenen dönem aralığında ekonomik büyüme üzerindeki anlamlı olmakla birlikte pozitif yönlü tesirine karşın doğrudan yabancı yatırımlar değişkeninin ekonomik büyüme üzerinde etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığına dairdir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Büyüme, Ticari Açıklık, Döviz Kuru, Doğrudan Yabancı Yatırımlar, BRICS Ülkeleri

JEL Codes: E01; E24; F14; F43; O47

¹ Yazarlar bu çalışmanın tüm süreçlerinin araştırma ve yayın etiğine uygun olduğunu, etik kurallara ve bilimsel atf gösterme ilkelerine uyduğunu beyan etmişlerdir. Aksi bir durumda Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies Dergisi sorumlu değildir. İntihal raporu alınmıştır. / The authors declared that all processes of this study comply with research and publication ethics, and comply with ethical rules and scientific citation principles. Otherwise, Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies is not responsible. A plagiarism report is received.

EXTENDED SUMMARY

Research Problem: To investigate the effect of the degree of trade openness on economic growth, in addition to the literature findings, during the period 1996-2020 for the BRICS countries.

Research Questions: 1. Does trade openness affect economic growth in developing countries? 2. What is the relationship level and direction between trade openness and economic growth? 3. Does trade openness accelerate economic growth in BRICS countries? 4. Does a decrease in trade volume comes after a trade liberalization policy?

Literature Review: There is no consensus on the relationship between trade openness and economic growth. The first point of view, which we have reduced to two different views with the main lines of the effect of international trade on the economies of the countries, is basically Classic Theory; the second is based on the Mercantilist view (Cambazoğlu, 2020; See Khobai et al., 2018). However, the relationship between international trade and economic growth, which is based on the Mercantilist school in some studies, is based on the Classical School when it is considered in the theoretical framework (Aslan & Topcu, 2018). The second view, which is skeptical, focuses on the loss of the party whose economy suffers, based on the fact that the gain of one of the parties in the trade will cause the loss of the other (zero-sum game). They argue that there should be protectionism toward trade so that this loss does not occur (Edwards, 1998). In addition, some researchers who support this view emphasize two important facts. These are economic inequality and poverty. (Bhagwati & Srinivasan, 2002). In a situation where poverty deepens, the generally accepted theoretical approach is moved away; because in the long run, it is argued that trade openness may increase the foreign dependency of countries, lead to the melting of their foreign exchange reserves, and negatively affect their economic growth (See. Burange et al., 2013). As a result of the slowdown in economic growth in the long run, countries may become more open and prone to global economic crises. In this respect, it can be said that those who advocate protectionism focus on long-term effects (See. Vamvakidis, 2002).

Methodology: The relationship between trade openness and economic growth was examined using per capita growth, trade openness, foreign direct investors, and exchange rate variables for the period 1996-2020. The reason why the time range is 1996-2020 is both because the data for all variables are complete until 2020 and because the exchange rate data for Russia is complete since 1996.

In this study, the model is as follows:

$$GDP_{it} = \beta_0 + \beta_1 openness_{it}^1 + \beta_2 fdi_{it} + \beta_3 exch_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Where i is countries, t is time, β is the coefficients of the variables and ε is error terms. GDP stands for per capita gross domestic product, openness represents trade openness, fdi stands for foreign direct investors and exch denotes exchange rate. All variables included in the

¹ Dışa açıklık formülü; $openness=(X+M/GDP)$, X: İhracat, M: İthalat, GDP: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla.

model are used as a percentage of gross domestic product per capita, excluding exchange rate.

According to cross-section dependency analysis, because it finds that there is cross-section dependency on all the variables, the CADF panel unit root test, one of the second-generation unit root tests, was used.

Since it was determined that all variables became stationary when the first difference was taken, the cointegration relationship was examined. The long-term relationship was examined with the panel cointegration analysis, which was introduced to the econometrics literature by Westerlund (2007).

After the cointegration analysis, it is important to determine the long- and short-term relationship between the variables. In this direction, the AMG (Augmented Mean Group) estimator, which was brought to the econometrics literature by Eberhardt and Bond (2009) and Eberhardt and Teal (2010), was used. The AMG estimator also includes time series features similar to the differences in observable and unobservable effects in panel data sets. The small sample characteristics of AMG can be comparable, similar effects to the CCE approach.

Result – Conclusion: The sample of the study consists of Brazil, Russia, China, India, and the Republic of South Africa (BRICS) countries and the period 1996 to 2020. The results reveal that trade openness positively affects the economic growth rate of the BRICS countries. It can be thought that the economic growth accelerated in these countries within the specified period, thus, the contribution of goods exports and service imports that encouraged growth was higher. The reason for this is seen as the positive contribution of the increase in the import of capital and intermediate technology, which are qualitative inputs, to production and productivity.

Confirming the study of Burange(2013), on the BRICS sample, especially foreign direct investments did not have a significant effect on economic growth. When the countries participated in the analysis one by one, there was no positive relationship between foreign capital and economic growth in the group member countries, especially in the group member countries except Russia and China.

BRICS countries are not geographically adjacent to each other and are homogeneous in terms of their structural characteristics. It has been investigated whether the reason for the economic growth in these countries, which are at the top of the emerging market economies with the commercial opening period of various geographies - Latin America, Asia, Africa - is trade openness, and the findings of the model, which is considered as a country group, are between trade openness and economic growth. A positive and significant relationship was found. According to the AMG estimator method, while the positive relationship between the exchange rate and economic growth was reflected in the overall panel, it did not show similar results for individual countries. This is thought to be due to the national differences caused by the individual economic structures, natural riches, and factor endowment diversity of the BRICS countries.

It can be said that there is no consensus in the literature, which has questioned the relationship between trade liberalization and economic growth. It is thought that the views explaining economic growth with trade openness, based on widespread opposing views, should be approached with skepticism and it is useful in showing that different findings can be reached for each country sample.

1.GİRİŞ

Uluslararası ticaretin belirleyicilerinin ne olduğu, ticari partnerlere yansımaları ve dolayısıyla en etkin ticaret politikasının nasıl belirleneceği sorgusu, eski Yunandan günümüze tartışılmaktadır (Irwin, 2001). Bununla birlikte, 1980 sonrasında teknolojik ilerlemeyle hız kazanan küreselleşmenin uluslararası ticaretin daha da serbestleştirilmesiyle mümkün olduğu; serbestleşmenin de küreselleşmenin itici gücü olduğu ve bu gelişmelerin ekonomik büyümeye katkı sağladığı görüşü yaygın olarak benimsenmiştir. Bu görüşe karşın skeptik yaklaşımların varlığı, bu egemen görüşün de sorgulanmasının gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu hususta geçmişten günümüze cevabı aranan birçok soru mevcuttur: “Uluslararası ticaret, partnerlerine kazanç sağlamakta mıdır yoksa kayıp mı yaşatmaktadır?”; “Ticari açıklık, ekonomik büyümeyi gerçekten etkilemekte midir?”; “Uluslararası ticaretin serbestleşmesi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin şiddeti ve yönü nedir?” ve “Ticari açıklık derecesindeki artış, ekonomik büyümeyi hızlandırır mı?”. Bitmek bilmez soruların temelinde; araştırmacıların bazılarının ticari açıklık ile ekonomik büyüme arasında negatif ve bazılarının ise pozitif ilişki olduğuna dair bulgular sunmaları; bazılarının iki değişken arasında çift yönlü ve bazılarının ise tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğuna ve bazılarının istatistiksel olarak anlamlı ilişki olmadığına dair ampirik kanıtlar ortaya koymaları yatmaktadır. Araştırmalarda farklı örneklem için farklı bulgular sunulmuş olması, bu sorulara kesin bir yanıt vermeyi imkansızlaştırmakla birlikte, üzerinde konsensüs sağlanmamasına neden olmaktadır (Shayanewako, 2018; Burange vd., 2015). Literatürde bu hususta konsensüs sağlanamamasının temelinde birbirinden farklı görüşlerin ortaya çıkması yatmaktadır.

Bu konuya pozitif açıdan yaklaşan görüş (egemen görüş): Uluslararası ticaretin, kaynakların verimli bir şekilde tahsis edilmesini teşvik ettiğine, bir ülkenin ölçek ve kapsam ekonomilerini gerçekleştirmesine izin verdiği; bilginin yayılmasını kolaylaştırdığına ve dolayısıyla teknolojik ilerlemeyi desteklediğine; hem iç hem de uluslararası pazarlarda rekabeti teşvik ettiğine ve böylece optimizasyona olanak sağladığına, üretim süreçleri ve yeni ürünlerin geliştirilmesine katkı sağladığına; reel ücretleri ve istihdam düzeyini arttırdığına ve netice de reel ekonomik büyümeye katkı sağladığına vurgu yapmaktadır (Busse & Koeniger, 2012; Burange vd., 2015). Özetle, bu görüş, uluslararası ticaretin serbestleşme derecesinin artmasının, yeni teknolojik gelişmeleri yakalanmasına olanak sağlamasına ve neticede teknolojik ilerlemeye ve ekonomik büyümeye olan katkısına

² Kristjanpoller & Olson (2014) çalışmalarında Latin Amerika ülkeleri için hata düzeltmeli eşbütünleşme panel yöntemiyle ihracat ve ithalatın ayrı ayrı ekonomik büyüme üzerindeki etkisini test etmişlerdir. Kurdukları ekonomik büyüme modeli için kısa vadede uzun vadeli sapmaların bir etkisi olduğunu ve ihracatın iki dönem gecikmeli olarak büyümeyi etkilediğini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, ithalattın büyüme oranının, ihracat büyüme oranını kısa vadede arttırdığı; ancak uzun vadede ekonomik büyümeyi ise, negatif etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Bu durumda şu soruyu sormak gerekir: “Kim kazanmaktadır?”.

değinkenmektedir (Bkz. Frankel & Romer, 1999; Sachs vd., 1995; Krugman, 1979; Kurt & Berber, 2010).

Konuya skeptik yaklaşan ikinci görüş ise: Ticaretin taraflarından birinin kazancının diğerinin kaybına yol açacağı (sıfır toplamlı oyun) gerçeğinden hareketle ekonomisi zarar gören tarafın kaybına odaklanmaktadır. Bu kaybın oluşmaması için ticarete yönelik korumacılığın olması gerektiğini savunmaktadırlar (Edwards, 1998). İlâveten, bu görüşü savunan bazı araştırmacılar ise, iki önemli olguya vurgu yapmaktadırlar. Bunlar: Ekonomik eşitsizlik ve yoksulluktur. Uluslararası ticaretin serbestleşmesinin gelir dağılımı adaletsizliği nedeniyle, hem zengin hem de fakir ülkelerde yoksulluğu iyileştirmemekle birlikte yoksulluğu azaltmadığı ve arttırmasının sonucunda ise, ekonomik yoksulluğu derinleştirdiği ifade edilmektedir (Bhagwati & Srinivasan, 2002). Yoksulluğun derinleştiği bir durumda, genel kabul gören teorik yaklaşımdan uzaklaşmaktadır; çünkü uzun vadede ticari açıklık, ülkelerin dışa bağımlılığını arttırarak, döviz rezervlerinin erimesine yol açıp, ekonomik büyümelerini negatif yönde etkileyebileceği ileri sürülmektedir (Bkz. Burange vd., 2013). Dolayısıyla, uzun vadede ekonomik büyümenin yavaşlaması neticesinde ülkeler, global ekonomik krizlere daha açık ve yatkın hale gelebilecektir (Bkz. Vamvakidis, 2002). Bu doğrultuda, korumacılığı savunanların, uzun vade etkilerine odaklandıkları söylenebilir (Bkz. Vamvakidis, 2002).

Uluslararası ticaretin ülke ekonomilerine etkisini ana hatları ile iki farklı görüşe indirgediğimiz birinci bakış açısı temelde Klasik; ikincisi ise, Merkantilist görüşe dayanmaktadır (Cambazoğlu, 2020; Bkz. Khobai vd., 2018). Bununla birlikte, bazı çalışmalarda Merkantilist ekole dayandırılan uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme ilişkisi, esasen teorik çerçevede ele alındığında Klasik Ekole dayanmaktadır (Aslan & Topcu, 2018).

Çalışmada seçilen ülke grubu örnekleme için hangi düşüncenin geçerli olduğu sorgulanmıştır. Bu çerçevede 1996 -2020 dönem aralığında seçilen BRICS grubu örnekleme için ekonomik büyüme ile ticari açıklık değişkenleri arasındaki ilişkinin yönü teorik ve ampirik boyutta araştırılmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın üç ana bölümden oluşmasına karar verilmiştir: (i) Birinci bölümde, BRICS ülke sınıflandırmasının ortaya çıkışına genel olarak değinilmiş; (ii) ikinci bölümde, ticari açıklık ve ekonomik büyüme ilişkisini sorgulayan seçilmiş çalışmalara teorik çerçevede yer verilmiş ve (iii) son bölümde ise, BRICS örnekleme için elde edilen ampirik bulgular sunulmuş ve yorumlanmıştır.

1. TEORİK ÇERÇEVEDE BRICS ÜLKELERINE GENEL BİR BAKIŞ

Mevcut uluslararası sistemin öne çıkan bir özelliği, bazı yükselen ve gelişmekte olan ekonomilerin etkili küresel oyuncular olarak sistemde daha fazla yer almasıdır (Bijarnia, 2013). Sistemdeki yeni küresel oyuncuların varlığı, dikkatlerin ekonomik göstergeleri iyi seyreden ve potansiyeli yüksek olan gelişmekte olan ülkelere yönelmesine neden olmuştur. 2001 yılında J. O'Neill, gelişmekte olan ekonomileri incelerken, bazılarının makro göstergelerinin benzerlik gösterdiğini tespit etmiştir. Bir başka ifadeyle, J. O'Neill, temelde az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş olmak üzere uluslararası kuruluşların ülke gruplama sistemlerinden yola çıkarak, özellikle ekonomik büyüme hızları ve potansiyelleri gözünde bulundurulduğunda bazı gelişmekte olan ekonomilerin benzerlik gösterdiği bulgusuna ulaşmıştır (Cambazoğlu, 2019). Benzerlik gösteren Brezilya, Rusya, Hindistan ve

Çin'den oluşan "BRIC" adı verildiğini bir ülke grubu oluşturmuştur. 2032 yılına kadar BRIC grubunun potansiyelleri dikkate alındığında G7 ekonomileri kadar büyüyebileceklerini ifade etmiştir (Bijarnia, 2013).

Geleneksel sınıflandırma sisteminin dışında (ancak ona dayalı) yeni sistemsal yaklaşımın ilk örneği olan BRIC, gelecekte G7'ye rakip olabileceğinin dile getirilmesiyle uluslararası platformda incelemelere konu olmuştur. Genellikle o dönemde ileri sürülen görüşler, söz konusu ülkelerin işbirliği yapmasının, ekonomik potansiyellerinin daha da açığa çıkmasına yol açacağı ve böylelikle büyüme hızlarını daha da arttıracığı yönündedir. Bu ülkeler birlikte hareket ederlerse hem Dünya Ticaret Örgütü (WTO)'nden hem de Uluslararası Para Fonu (IMF)'nundan kaynaklanan zorlukları ve endişeleri dile getirebilecek güce sahip olabilecekleri ve dolayısıyla adı geçen uluslararası örgütlerde daha "proaktif bir rol" talep edebilecekleri görüşü ileri sürülmüştür (Bkz. Bijarnia, 2013). Bu tarz teşvik edici görüşler, söz konusu ülkelerin ekonomik diyaloga girmelerinin alt yapısını oluşturmuştur. Pozitif söylemlerin teşvik edici yönlendirmesiyle, 2006 yılında Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin gayri resmi olarak işbirliği içine girmiş ve böylelikle yeni bir oluşumun önü açılmıştır. Bu tarihten itibaren BRIC ülkeleri çeşitli zirve toplantıları gerçekleştirmişlerdir. BRIC ülkeleri hükümet başkanlarınca gerçekleştirilen ilk resmi görüşmeler, 2009 yılındadır. 2011 yılında Çin'de gerçekleştirilen Sanya Zirvesi'nde önemli bir karar alınmıştır. Sanya Zirvesi'ndeki önemli karar, gruba Güney Afrika'nın dâhil edilmesidir (Cambazoğlu, 2019). Bu tarihten itibaren grup adı, "BRIC" değil, "BRICS" olarak anılmaya başlanmıştır. Burada önemli, dikkate edilmesi gereken nokta, artık bu sınıflandırmanın Jim O'Neill sınıflandırması olmamasıdır. Tüm bu gelişmelerin önemi ise: Gelişmekte olan ülkelerin makroekonomik göstergeleri ile potansiyellerinin mercek altına alınması ve bu derinlemesine araştırmaların yeni ülke sınıflandırma furcasını başlatmasıdır (Cambazoğlu, 2019).

Özellikle potansiyeli yüksek gelişmekte olan ülkelerin, 1980 sonrası dönemdeki ekonomik liberalleşmeye yönelik adımları çok yönlü bakış açısıyla yeniden sorgulanmıştır. Genelde kabul gören görüş, gelişmekte olan ülkelerin (BRICS dâhil) 1980'lerden sonra ticaretin liberalleşmesi (dışa açılma) yönündeki eylemlerinin faydalarını görmeye başladıkları yönündedir (Bkz. Burange vd., 2015). Gerçekten 1980 sonrasında -veri temininde sorun yaşanmayan bir dönem aralığında-, "BRICS ülkeleri için ticari açıklıktan söz edilebilir mi?"; eğer söz edilebilirse, "Ticari açıklık büyümeleri üzerinde etki yaratır mı?" sorularına yanıt aranması gerekmektedir.

Bu soruların yanıtlarına, Vamvakidis (2002) çalışmasında yer vermiştir. Vamvakidis (2002), 1980 öncesi ve sonrası döneme ait ülke verilerini incelemiş ve ticari açıklıklık ile ekonomik büyüme ilişkisini sorgulamıştır. Vamvakidis (2002), 1950-1970 döneminde Brezilya, Hindistan ve Güney Afrika'nın dışa kapalı olduklarına, döviz kontrolleri uyguladıklarına ve ithalatta lisans belgesi istediklerine değinmektedir. Bilindiği üzere, söz konusu dönem aralığında Çin ve Rusya dışa kapalı ekonomi modelini benimsemişlerdir.

Wacziarg ve Welch (2008) çalışması da, liberalleşmeye yönelik ülke kararlarının ekonominin dışa açıklık düzeyini artırdığını ileri sürmüştür. Bu iddianın geçerliliği için şu sorunun sorulması gerektiğini ifade etmişlerdir: "Ticaret politikasının serbestleştirilmesini ticaret hacminde bir kesinti takip ediyor mu?" Bu sorunun yanıtı olumlu ise, liberalleşmenin dışa açıklık düzeyini artırdığını; ticaretin serbestleştirilmesiyle ticaret hacimindeki artışların

ilişkilendirilmesi durumunda ise, reform yapan ülkenin dünya ekonomisinde bağımlılık düzeyini artırdığını ileri sürmüşlerdir. Liberalleşme ile birlikte, ticari açıklığın büyüme üzerinde belirgin pozitif etkisi olduğunu savunmuşlardır. Bununla birlikte, Wacziarg ve Welch (2008)'in çalışmasında, "ticari kapalılık" ve "açıklık" kavramına da belirlenen kriterlerle netlik kazandırılmıştır. Wacziarg ve Welch (2008), eğer bir ülkenin uyguladığı dış ticaret rejimi aşağıda değinilen özelliklerden birini gösteriyorsa "kapalı"; aksi durumda ise, "açık" olarak nitelendirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bunlar: (i) Ortalama tarife oranları % 40'dan fazlaysa; (ii) tarife dışı engeller, dış ticaretin % 40'ını veya daha fazlasını kapsıyorsa; (iii) karaborsa döviz kuru, resmi döviz kurundan (BMP) en az %20 daha düşükse; (iv) devlet, ihracatın büyük çoğunluğu üzerinde tekelleşiyorsa; (v) sosyalist bir ekonomik sistem uyguluyorsa Wacziarg ve Welch (2008)'in çalışmasında yer alan ticari açıklığa dair çok yönlü bakış gibi koşulların gerçekleştiği ülkelerin dışa kapalı, dolayısıyla ticari açıklık seviyesinin düşük olduğu belirtilmiştir. Tablo 1 ve 2'de sunulan bilgiler ışığında, Brezilya ve Güney Afrika'nın ilgili dönem aralığında dışa açık olduğu söylenebilir. Bu ülkeler haricindeki diğer BRICS ülkeleri için 1990lı yıllar ticari açıklık ya da serbestleşmenin olmadığı kapalı ekonomi yılları sayılmaktadır.

Tablo 1. Ticaret Politikası, 1990'lar: BRICS Ülkeleri

Ekonomiler	Açıklık 1990-99 (1=Açıklık)	Ortalama Tarife, 1990-99, (%)	Temel Tarife Dışı (kotalar, lisanslama, yasaklar ve yönetilen fiyatlandırma) Bariyer Kapsama Oranı 1995-98), (%)	Ortalama BMP, 1990-99 (%) ^a	İhracat Pazarlama Tarifesi, (1 = Ülke İhracat Kurulu (Board))	Sosyalist (1 = Ülke Sosyalisttir)
Brezilya	1	17,32	21,6	13,76	0	0
Rusya	0	11,24	-	50.979,69	1	0
Hindistan	0	48,65	93,80	7,45	0	0
Çin	0	31,06	-	35,89	0	1
G.Afrika	1	9,05	8,30	3,46	0	0

Not: Wacziarg ve Welch, (2008)'in çalışması temel alınarak, yazarlar tarafından oluşturulmuştur. "a" sembolü Wacziarg ve Welch, (2008)'in açıklamasına göre; ortalama BMP "[*paralel döviz kuru/resmi döviz kuru*] - 1] *100"ü temsil etmektedir. Bununla birlikte, "-" verinin mevcut olmadığı göstermektedir.

Kaynak: Wacziarg ve Welch, 2008. Ayrıca. Bkz. Wacziarg ve Welch (2003).

Tablo 2'de de gösterildiği gibi BRICS ülkeleri genelinde 1990lı yıllarda serbestleşme ve dışa açıklığın etkilerinin göstergelere yansımaması ve ülkelerin bu yıllara ait verilerini elde etme konusunda problem yaşanmasından dolayı çalışmanın dönem aralığı 1996-2020 olarak belirlenmiştir.

Tablo 2. Liberalleşme ve Açıklık Tarihleri: BRICS Ülkeleri

Ekonomiler	Geçici Serbestleştirme Dönemi (Varsa)	Kesintisiz Dışa Açıklığın Başladığı Yıl ^a	
		Sach ve Warner (1995)	Wacziarg ve Welch (2008)
Brezilya		1991	1991
Rusya		Kapalı	Kapalı

Hindistan		1994	Kapalı
Çin		Kapalı	Kapalı
G.Afrika		1991	1991

Not: Wacziarg ve Welch, (2008)'in çalışması temel alınarak, yazarlar tarafından oluşturulmuştur. Sırasıyla kullandığı harf sembolleri için Wacziarg ve Welch (2008)'in yaptıkları açıklamalar şunlardır: a Sach ve Warner (1995)'in çalışmalarını temel aldığı ifade etmektedir.

Kaynak: Wacziarg ve Welch, 2008.

Ticari dışa açıklık; ihracat ve ithalatın toplamının gayri safi yurtiçi hasılaya bölünmesi ile tespit edilmektedir. Tablo 2'ye göre, kesintisiz dışa açıklık Brezilya ve G. Afrika Cumhuriyeti için 1991 de başlamakta, Rusya, Çin ve Hindistan için ise bu yıllar ticari açıklık ve büyüme ilişkisinin görülemeyeceği kapalı ekonomi yılları olarak belirtilmektedir.

2. TİCARİ AÇIKLIK VE EKONOMİ BÜYÜME İLİŞKİSİNE DAYALI LİTERATÜRE GENEL BİR BAKIŞ

İktisat yazınında uluslararası ticaretin ve serbestleşmesinin (ticari açıklık), ekonomik büyümeyle ilişkisi en çok tartışılan konulardan biridir. Özellikle 1980 sonrasında birçok ülkenin liberalleşme yönündeki önemli adımlar atmasıyla küreselleşmenin hız kazanmış olması; bununla birlikte liberalleşme yönünde adımların daha da artmış olmasının ekonomilere yansımaları tartışmalara konu olmuş; sonuç itibarıyla yapılan çalışmalarda tam bir konsensüs sağlanamamıştır. Bir başka ifadeyle, küreselleşme ve uluslararası ticaretin liberalleşmesi yönünde adımların birbirini besliyor olması ve bu ilişki ağının yansımalarıyla ilgili farklı bulguların sunulması sürekli olarak sorgulanmasına ancak fikir birliğine varılamamasına yol açmaktadır.

Küreselleşmeyi destekleyenlerin, ticari açıklık ile ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki olduğu yönündeki ampirik bulgulara dayalı savunmaları, söz konusu görüşün yaygınlaşmasını sağlamaktadır (Bkz.: Din, 2003; Frankel & Romer, 1999; Dollar & Kraay, 2004; Kurt & Berber, 2010; Estevadeordal & Taylor, 2013; Veeramani, 2014; Cinar vd., 2018). Ancak bu görüş, küreselleşmeye skeptik yaklaşanların ampirik kanıtlarıyla sarsılmaktadır.

Egemen görüş, ticari açıklığın ekonomiler üzerindeki pozitif etkisine dayanarak, ticaretin daha da serbestleşmesi gerektiğini savunmaktadır. Özellikle de gelişmekte olan ülkeler için bu düşünce genel kabul görürken; gelişmiş ülkeler için ise, farklı görüşler mevcuttur. Gelişmekte olan ülkeler için yoğunlukla kabul gören bu düşüncenin altında yatan nedenlerden biri, Washington Mutabakatı'nın benimsenmiş olmasıdır. Washington Mutabakatı'na göre; gelişmekte olan ülkelerin ekonomik açıdan büyümesi, ticaretin önündeki engellerin azaltılması mümkün olacak ve bu durumdan söz konusu ülkeler fayda sağlayacaktır (Estevadeordal & Taylor, 2013). Ek olarak, ticari açıklığın sadece ekonomik çerçevede pozitif etkisine değil; aynı zamanda yaşam standartları, yaşam beklentisi vb. gibi sosyal ve hukuksal içerikli değişkenlerin iyileşmesine katkı sağladığına değinerek savunmalarını güçlendirmektedirler (Bkz.: Burange, vd., 2013).

Egemen görüşü destekleyen Sachs vd. (1995)' ne göre: Ekonomik büyüme ile ticari açıklığı arasındaki pozitif yönlü ilişki olduğunu savunların dayanağı, ekonomik yakınsamadır. Sachs vd. (1995) çalışmalarında yakınsamanın önemini ayrıntılı olarak açıklamaktadır. Uluslararası ticaretin ekonomik yakınsamayı teşvik etme gücünün, Klasik ve Neoklasik iktisadın savunduğu bir ilke olduğunu ifade etmektedirler. Başlangıcı Adam Smith'e kadar

uzanan görüş, uluslararası ticaretin pozitif toplamı bir faaliyet olmasından yola çıkarak, işbölümü ve uzmanlaşmayı desteklemesiyle büyüme teşvik etmektedir: Artan uzmanlaşma, karşılaştırmalı üstünlüğe göre verimli kaynak tahsisi, ticaret yoluyla uluslararası bilginin yayılması ve uluslararası rekabetin bir sonucu olarak artan yerel rekabet ile birlikte, ekonomik yakınsamanın gerçekleşebilmesi için ülkelerin uyguladığı ticaret rejimlerinin önemli olduğu anlaşılmaktadır. Savunmanın dayanağında, açık ekonomi modelini benimseyen ülkelerin yakınsama eğiliminde olmaları; kapalı ekonomilerin ise, olmamalarıdır. Bir başka ifadeyle, ticari açıklığın ekonomik yakınsamayı arttırdığı; aksi durumda ise, yakınmasının sektöre uğradığı ifade edilmektedir. Ekonomik yakınsamaya ticari partnerler arasında zamanla gelir farkı orantılı olarak azalmaktadır. Özellikle yoksul ve zengin ülkeler arasındaki ticari ilişkiler, yakınsamanın yol açtığı gelir farkı azalışıyla açıklanmaktadır. Ekonomik büyüme ve kalkınma modelleri hakkında uzun süredir devam eden yargılar, daha yoksul ülkelerin zengin ülkelere daha hızlı büyüme eğiliminde olması gerektiğini ve bu nedenle zamanla orantılı olarak gelir farkının kapanması gerektiğidir.³ Daha yoksul ülkelerin daha zengin ülkelere sermaye ve modern teknolojiler ithal edebilmeleri ve böylece "geri kalmışlığın avantajlarından" yararlanabilmeleriyle ekonomik yakınsama süreci başlamaktadır. Ancak son yıllarda, daha fakir ülkelerin daha zengin ülkeleri yakalama veya yakınlaşma yönünde genel bir eğilimde olmadıkları görülmüş ve bu durum ticaret rejimlerine bağlanmıştır. Bir başka ifadeyle, son yıllarda uyguladıkları ticaret rejimleri kaynaklı yoksul ülkelerin, yakınsama eksikliğine maruz kaldığı ifade edilmektedir. Ekonomik yakınsama eksikliğinin, ticari liberalizasyon programlarının yaygınlaşmasıyla birlikte değişeceği ve muhtemelen yakınsamaya yönelik eğilimlerin belirgin şekilde güçleneceği düşüncesinin genel kabul göreceği düşünülmektedir (Sachs vd., 1995). Sachs vd. (1995)'ni temelde destekleyici iki çalışmaya Wacziarg ve Welch (2008) ve Coe vd. (1997) örnek verilebilir.

Wacziarg ve Welch (2008), 1990'lı yıllarda hız kazanan liberalizasyondan sonra büyüme artışları yaşamayan ülkelerin, özellikle kısıtlayıcı makroekonomik politikalar veya ticaret hadleri ile bağlantısına değinmiştir. Bununla birlikte, Wacziarg ve Welch (2008), 1950-98 döneminde ticaret rejimlerini liberalleştiren ülkelerin, liberalleşme öncesine kıyasla yaklaşık olarak daha yüksek olan yıllık ortalama büyüme oranlarına sahip olduklarına değinmişlerdir. Özellikle post-liberalleşmenin kısmen fiziksel sermaye üzerindeki etkisiyle, ekonomik büyüme %1,5-2.0 puan yükseldiğini dile getirmişler. Özetle, trend merkezli liberalleşme yönündeki dış ticarete yönelik reformların ekonomik büyüme üzerinde önemli etkileri olduğunu ortaya koymuşlardır. Wacziarg ve Welch (2008)'in çalışmasında ticaretin liberalleşmesi yönünde karar alıcıların ve kurumların önemli olduğu vurgusunu destekler nitelikte bir başka çalışma da Winters (2004)'a aittir.

³ Barro ve Sala-I-Martin (1997) çalışmalarında, koşullu yakınsamadan bahsetmektedirler. Şöyle ki: Teknolojik yenilik yaratıcıların (gelişmiş ekonomiler) takipçileri (bu gelişmekte olan ülkeler/fakir ülkeler) teknolojiyi kopyalama maliyetinin yenilik yaratma maliyetinden daha düşük olması nedeniyle hızlı bir ekonomik büyüme yaşadıkları ve böylelikle takipçiler yenilikçilere yakınsamaktadırlar. Ancak aksi durumda (kopyalama maliyetlerinin yenilik yaratma maliyetini aşması) ise, takipçilerin büyüme oranları azalmaktadır. Barro ve Sala-I-Martin (1997)'in çalışmalarında yer verdiği bu durum, ticari açıklığın büyüme üzerindeki etkisinin, kopyalama maliyeti sebebiyle değişkenlik gösterebileceği yönünde yorumlanabilir.

Coe vd. (1997)'nin çalışmalarında gelişmekte olan ülkelerin, kendilerine doğru gelişmiş ülkelerden bilgi ve teknoloji transferinden fayda sağlayıp, çıktı miktarını arttırdıklarına değinilmektedir. Coe vd. (1997)'nin çalışmasının, Sachs vd. (1995)'ni desteklediği görülmektedir.

Busse ve Koeniger (2012), ticaret açıklık oranının genellikle ekonomik büyümenin temel belirleyicisi olduğunu savunmakla birlikte ticaret ve büyüme arasındaki nedensel bağlantıya ilişkin ampirik kanıtların ise belirsizliğine değinmişler. Bununla birlikte, gelişmekte olan ülkeler için ticari açıklık oranının (gecikmeli toplam GSYİH'nın payı olarak ihracat ve ithalat hacmi) ekonomik büyüme üzerinde olumlu ve oldukça önemli bir etkisi olabileceğini savunmuş ve kalkınma yardımlarının önemine vurgu yapmışlardır.

Çevik vd. (2019)'nin 1950–2014 dönemi için Türkiye'de⁴ ticari açıklık ve reel ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisi olup olmadığını, Breitung ve Candelon frekans domain Granger nedensellik testleriyle sınıamışlardır. Çevik vd. (2019), 1980 öncesi dönemlerde üretim faktörlerindeki gelişmelerin hesaba katılması veya kontrol edilmesiyle, ticari açıklıktan ekonomik büyümeye doğru Granger-nedensellik bağlantısının mevcut olduğunu tespit etmişlerdir. Ticari açıklığın reel ekonomik büyümeye 4,3-7,5 yıllık bir zaman aralığında ve ekonomik büyümenin ise 7,5 -13 yıllık bir zaman aralığında ticari açıklığa neden olduğu bulgularına erişmişlerdir. Bununla birlikte, çift taraflı işleyen bu nedensellik ilişkisine, "ardışık geri bildirim (sequential feedback) adını vermişlerdir. Ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin, ekonomik büyümenin ticari dışa açıklığa olan etkisinden daha kısa sürdüğü ifade etmişlerdir.

Egemen görüşe şüpheli yaklaşanlar ise; değinilen pozitif etkilerin sorgulanması gerektiğini ve hatta kanıt bulunursa desteklenmemesi gerektiğini savunmaktadırlar. Diğer bir söylemle, şüpheli yaklaşımlar, ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerinde negatif yansımaya odaklanmışlardır (Bhagwati & Srinivasan, 2002). Edward (1998), ticari açıklığın ekonomik büyümeye etkisinin sorgulandığı Romer'in 1996 yılında yayımlanan çalışmasında en iyi durumda zayıf, en kötü durumda ise şüpheli olarak ifade ettiğini dile getirmiştir. Şüpheli yaklaşımın ileri sürdüğü temel savunmasının dayanakları şunlardır (Edwards, 1998; Bkz. Vamvakidis, 2002): (i) Yakın zamana kadar teorik modellerin ticarete dayalı ekonomiye bağlanmış olması; (ii) söz konusu konuyla ilgili ampirik literatürün ciddi veri problemlerinden etkilenmesi ve ticari açıklığın ölçümündeki çeşitli ticari kısıtlamaların (tarife, kotalar, lisanslar ve döviz kontrolleri gibi) dikkate alınmaması nedeniyle ticari açıklığı temsilen kullanılan değişkenlerin sınırlılığı. Şüpheli yaklaşımlara: Krugman (1994), Rodrik (1996), Vamvakidis (2002), Rodríguez ve Rodrik (2000), Rodríguez (2007) ve Edwards (1993, 1998) örnek verilebilir.

Skeptik görüşü benimseyenlerden biri olan Rodrik (1996), iki farklı ticaret politikasına dayalı karşılaştırmasında, korumacılığın, yanlış kaynak tahsisine yol açtığı ölçüde maliyetli olsa da, doğası gereği ekonomik istikrarsızlık yaratmadığı veya uzun vadeli büyümeyi mutlak surette azaltmadığını ifade etmiştir. Rodrik (1996)'in çalışmasını destekler nitelikteki bir diğer çalışma ise, Krugman (1994)'a aittir. Krugman (1994), çalışmasında ekonomi

⁴ Bilindiği üzere Türkiye, 1980 öncesinde içe dönük ekonomi politikaları uygularken, 1980 sonrası dönemde ılımlı bir dışa dönük bir ekonomik büyüme modelini benimsemiştir.

politikaları (planlı ekonomi modeli) ve jeopolitik konumlarıyla Batı'ya kıyasla güç kazanan gelişmekte olan Asya ülkelerinin (özellikle Doğu Asya ülkeleri) başarısına odaklanmıştır. Batı'nın yani gelişmiş ülkelerin dışa açıklık sayesinde sağladıkları teknolojik yenilenme ve transfer avantajını kaybettiklerini ifade etmiştir. Yeni sanayileşen Doğu Asya ülkelerinin başarısını, daha fazla planlamaya sahip ekonomiler olmasıyla açıklamıştır. Esasen hızlı ekonomik büyümelerinde başarılarını, girdi büyümesine bağlamıştır. Bununla birlikte, Doğu Asya ülkelerinin büyümesinin gerçeklerinin, Klasik Liberal Ekol'ün savunduğu geleneksel "bırakınız yapsınlar" yaklaşımının yanlışlığını gösterdiğini ve bu ekonomilerin büyümesinin temelinde sofistike sanayi politikalarının ve seçici korumacılıklarının etkinliğinin olduğu iddiasının yaygınlaştığını ifade etmiştir. Gerçekten de son dönemdeki ekonomik ve siyasal gelişmeler dikkate alındığında "ticari korumacılık anlayışı"nın daha fazla taraftar toplaması anlaşılır olmaktadır.

Şüpheli yaklaşan ve korumacılığın pozitif etkisine değinen bir diğer çalışmada Vamvakidis (2002)'e aittir. Vamvakidis (2002), geleneksel literatürün gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler için uluslararası ticari açıklığı ile ekonomik büyüme arasında pozitif olduğuna dair görüşünün, çalışmasında sunduğu 1870'den günümüze değin kanıtlara bakıldığında aksini gösterdiğini ifade etmiştir. 1970-1990 dönemi için açıklık ve büyüme arasında pozitif anlamlı ilişki olduğuna dair bulgular sunan çalışmaların açıklık için kullandıkları temsili değişkenin duyarlılığından kaynaklandığını ifade etmiş ve çalışmaları kolaycılığa kaçıp, bu yanılıya düşmemeleri hususunda uyarmıştır. Politika yapıcılarını, ticari açıklığa dayalı büyümenin gerçeklerini fark etmede yavaş olmaları nedeniyle eleştirmiştir. 1920-1940 dönemi için tarifeye dayalı korumacılık ve ekonomik büyüme arasında pozitif ilişki olduğunu; eğer ülke sabit döviz kuru politikası uyguluyorsa ve işsizlik sorunu varsa, korumacılığın büyüme katkı sağladığını ifade etmiştir. Bu dönem için kısa vadede korumacılığın, ulusal üreticinin korunmasını sağladığını da eklemiştir. 1870-1910 döneminde açıklık ve büyüme ilişkisine dair istatistiksel olarak pozitif ilişki olduğunu tespit etmesine rağmen sağlam bir korelasyona dayanmaması nedeniyle tartışılması gerektiğini dile getirmiştir. Özetle, Vamvakidis (2002), çalışmasında, 1870'den günümüze (ki 2002'e kadar) veriler analiz edildiğinde, ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğuna dair kanıt sunmadığını tespit etmiştir. Benzer sonucunu savunan Yenipazarlı ve Erdal (2010), Türkiye örneklemini için de dış ticaretin serbestleşmesinin ekonomik büyümeyi desteklediğine dair buldukları pozitif katsayının istatistiksel olarak anlamsız olduğunu ve daha ayrıntılı bir şekilde modele başka değişkenlerin ilave edilmesiyle yeniden sorgulanması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Çift yönlü ve eleştirel bakış açısıyla Rodríguez ve Rodrik (2000), ticaret politikalarının ticaret hacmini etkilediğini, ancak büyüme üzerindeki etkisinin çeşitli nedenlerden dolayı farklı sonuçlara erişilmesine yol açacağını ifade etmişlerdir. Farklı sonuçların ortaya çıkmasına neden olabilecek sebeplere örnek olarak, ulaşım maliyetlerindeki düşüşleri veya dünya talebindeki artışlardan kaynaklanabilecek değişiklikleri göstermişlerdir. Çalışmalarında ticaretin (ticari açıklığın) büyümeyle olan pozitif etkisine dair bulgulara rağmen coğrafya kaynaklı değişken eklendiğinde anlamsızlaştığını belirtmişlerdir.

Rodríguez (2007) çalışmasında, Warner (2003), Dollar & Kraay (2002) ve Wacziarg & Welch'in (2003) ampirik katkılarını incelemiş ve bu çalışmalarda sunulan ampirik kanıtları ticaret ve büyüme arasında inandırıcı bir pozitif bağlantıya işaret etmemesi sebebiyle

başarısız olarak kabul etmiştir. Ayrıca, 1990-2003 dönemi için ülkesel karşılaştırma yaptığı çalışmada, ilgili dönem boyunca ticari açıklık ile ekonomik büyüme arasında anlamlı bir korelasyon olmadığı sonucuna ulaşarak, söz konusu çalışmaların kanıtlarını çökertmeye çalışmıştır.

Madsen (2009) çalışmasında, 1870'ten bu yana 16 sanayileşmiş ülke için ticari açıklığın kişi başına büyüme oranı üzerindeki etkisini incelemiştir. Ekonomik büyümenin ticari açıklıktan bağımsız olduğu bulgusuna erişmiştir. Eğer ticari açıklık ile yabancı bilgi arasındaki etkileşime izin verilirse, verimliliğin açıklıktan pozitif etkileneceğini ifade etmiştir.

Çalışmanın örnekleme olan BRICS ülkeleri için ekonomik büyüme ve ticari açıklık arasındaki ilişkiyi sorgulayan çalışmalara yer vermek gerekmektedir. Böylelikle, değinilen iki temel görüşten hangisinin öne sürdüğü savların BRICS ülkeleri için geçerli olduğu görülebilecektir. Bu çerçevede çalışmada yer verilen araştırmalar şunlardır: Soomro vd. (2022), Shyanewako (2018) ve Burange vd. (2013).

Soomro vd. (2022), 2000-2018 dönem aralığında BRICS ülkeleri için ekonomik büyüme, ticari açıklık ve artan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkileri araştırmışlardır. Soomro vd. (2022)'ne göre; ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerinde negatif yönlü bir etkisi bulunmaktadır. BRICS ülkeleri için ticari açıklık ve ekonomi büyüme arasındaki ilişkiyi analiz eden Shyanewako (2018)'nin çalışmasında pozitif bir etkiden söz edilmesi sebebiyle, Soomro vd. (2022)'nin çalışmasında öne sürdüğü bulguları desteklememektedir. Shyanewako (2018)'nin, 1990-2017 dönemi için panel veri yöntemini kullanarak söz konusu iki değişken arasındaki ilişkiye yönelik elde ettiği bulgu, uzun dönemli nedensellik ilişkisi olduğu yönündedir: (i) Çin hariç diğer BRICS ülkeleri için ticari açıklık ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi; Çin için ise, ticari açıklık ile ekonomik büyüme arasında tek yönlü bir nedensellik ilişkisi. BRICS ülkeleri için elde ettiği bulguları: Bu ülkeler arasındaki işbirliğinin, hem kendi içlerinde hem de uluslararası toplumun geri kalanıyla ticaretlerini hızlandırmada kritik rol oynadığını ve bu kritik rol nedeniyle birlikte hareketlerinin ticari açıklık derecesini artırarak, ekonomik büyümeleri üzerinde hızlandıran etkisi yaratacağı yönünde yorumlamıştır.

Shyanewako (2018)'nin çalışmasında olduğu gibi nedensellik ilişkisini sorgulayan bir diğer BRICS ülkelerine yönelik çalışma ise, Burange vd. (2013)'ne aittir. Burange vd. (2013)'nin çalışmalarında, BRICS grubu için ticari açıklık ve ekonomik büyüme arasındaki kısa ve uzun nedensellik ilişkisini sırasıyla VAR ve VECM yöntemiyle analiz edilmiştir. Ekonomik büyümeyi temsilen kişi başına GSYİH büyüme oranı değişkenini analizlerinde bağımlı değişken olarak belirlemişlerdir. Bununla birlikte, diğer çalışmalardan farklı olarak, mal ihracatı, mal ithalatı, hizmet ihracatı ve hizmet ithalatı olmak üzere dört ayrı değişkeni ticari açıklığı temsilen kullanmışlardır. Değişken seçimlerinin temelinde yatan amaçlarının; ticaret akışlarının, her bir BRICS ülkesi için tekil etkisini daha net yorumlamak için olduğunu ifade etmişlerdir. Burange vd. (2013)'nin çalışmalarında uyguladıkları ampirik analizin sonuçları Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika için sırasıyla şu şekilde sıralanabilir:

i. Uzun vadede mal ithalatı ve hizmet ihracatı kişi başına GSYİH büyüme oranı negatif yönde etkileyip, azalmasına neden olmaktadır. Mal ihracatı ve hizmet ithalatı ise, pozitif yönde etkilemektedir.

ii. Kısa vadede ticari açıklığın dört göstergesinin hepsinin kişi başına GSYİH büyüme oranı üzerinde ilk gecikmede olumlu ve sonrakinde ise olumsuz yönde tesiri, bütünsel değerlendirildiğinde önem arz etmemektedir. Bununla birlikte, kısa vadede olumlu tesiri olan değişken, mal ithalatıdır. Uzun vadede ise, bu değişkenler anlamsızdır.

iii. Kısa vadede hizmet ithalatı, kişi başına GSYİH büyüme oranını olumlu yönde tesir etmekle birlikte büyümesinin itici gücüdür. Hizmet ihracatı için aynı olumlu etkiden söz edilir.

Tüm bu elde ettikleri bulguları, Burange vd. (2013), BRICS ülkelerinin mal ve hizmet ithalatı sayesinde ekonomik büyümelerinin gerçekleştiği yönde yorumlamışlardır. Bunun nedeninin, niteliksel girdi olarak tabir ettikleri sermaye ve ara mal ithalatıyla üstün teknoloji ithalatların verimliliklerini arttırması olduğunu ifade etmişlerdir. Buna karşın, mal ve hizmet ithalatının uzun vadede BRICS ülkelerinin dışa bağımlılıklarını arttıracığını ve dolayısıyla döviz rezervlerini eriteceğini, ekonomik büyümelerine zarar vereceğini ifade etmişlerdir. Burange vd. (2013) bu bulgusunu destekler nitelikteki bir çalışma ise, Rodrik (1996)'e aittir. Burange vd. (2013), bu uzun vadedeki olumsuz etkinin varlığı nedeniyle, BRICS ülkelerini yeni teknolojiye adapte olmaları için farklı yollara başvurmalarının gerekliliğini önemle vurgulamışlardır.

Bu bilgiler ışığında, ticaretin açıklık oranı ile büyüme arasındaki ilişkiyi teorik ve ampirik çerçevede sorgulayan çalışmaların bulgularının örneklem olarak seçilen ülke aynı olsa da simetrik olmadığı söylenebilir. Bununla birlikte, karşıt görüşlerin varlığı, farklı düşüncelerin kendi savlarını savunabilmelerine ve kabul görebilmelerine olanak sağlaması açısından büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla, şüpheli yaklaşmanın önemi daha da ortaya çıkmaktadır.

3. VERİ SETİ, MODEL VE YÖNTEM

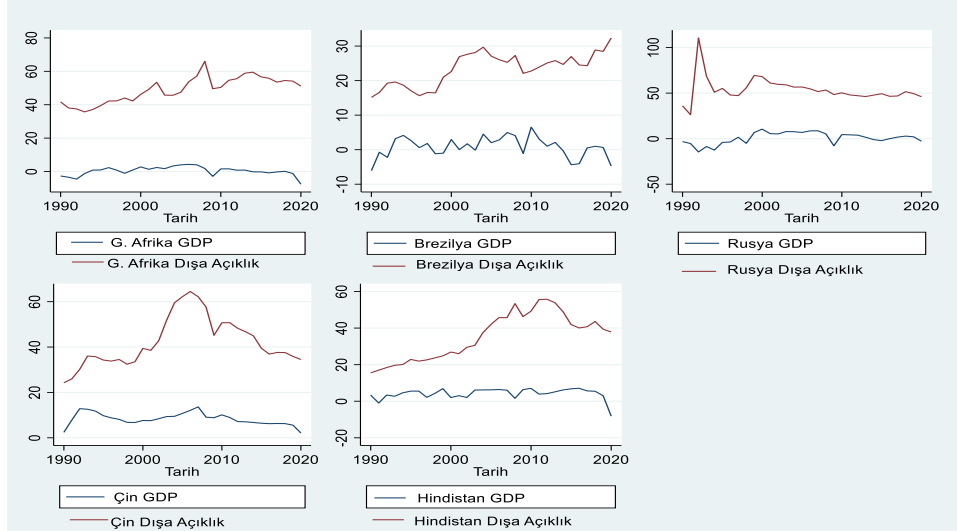
Ticaret hacmi, bir ülkenin dünya ekonomisine entegrasyon derecesini yansıtır. Ticaretin GSYİH'ya oranı, uluslararası işlemlerin yerel işlemlere göre önemini ölçmek için en yaygın değişkendir. Ticari açıklık oranı ne kadar yüksek olursa, genellikle dünya çapında daha büyük pazar fırsatları ve rekabetin eşlik ettiği entegrasyon seviyesi de o kadar yüksek olur. Uluslararası ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, uluslararası ekonomi literatüründe en çok tartışılan konulardan birisidir (Burange, Ranadive, & Karnik, 2013). Ulusal piyasalar dışında uluslararası piyasalara yönelik üretimin gerçekleştirilmesi, reel çıktı seviyesinin sürekli artmasına ve dolayısıyla ekonominin büyümesine yol açmaktadır. Bu çerçevede ticari açıklık oranını ölçmek için ihracat ve ithalat toplamının GSYİH oranı kullanılmıştır.

Bu çalışmada ticari dışa açıklık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, kişi başı büyüme, ticari dışa açıklık, doğrudan yabancı yatırımcılar ve döviz kuru değişkenleri kullanılarak 1996-2020 dönemi için incelenmiştir. Zaman aralığının 1996-2020 olmasının sebebi hem tüm değişkenlerin verilerinin 2020 yılına kadar eksiksiz olması hem de Rusya'nın döviz kuru verilerinin 1996 yılından itibaren eksiksiz olmasından dolayıdır. Çalışmada kullanılan tüm değişkenler OECD ve Dünya Bankası veri tabanından elde edilmiştir.

Bu çalışmada ticari açıklığın ekonomik büyümeyi etkileyip etkilemediği, eğer bir ilişki varsa ilişkinin yönü ve şiddetini tespit etmek için model şu şekilde oluşturulmuştur:

$$GDP_{it} = \beta_0 + \beta_1 openness_{it}^5 + \beta_2 fdi_{it} + \beta_3 exch_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Burada i ülkeleri, t zamanı, β değişkenlerin katsayısını ε hata terimlerini ifade etmektedir. GDP kişi başı gayrisafi yurtiçi hasılayı, $openness$ ticari dışa açıklılığı, fdi doğrudan yabancı yatırımcıları ve $exch$ ise döviz kurunu belirtmektedir. Analize dahil edilen tüm değişkenler, döviz kuru hariç, kişi başı gayri safi yurtiçi hasıla yüzdesi olarak kullanılmıştır.

Not: Dünya bankasından alınan verilerle yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 1. Yıllar İtibariyle Brics Ülkeleri Büyüme Ve Ticari Açık Oranları (%)

Model tahmininden önce bu iki değişken arasındaki ilişki grafiklerden net bir şekilde görülmektedir. Grafik 1’de, bu iki değişken arasındaki ilişki incelendiğinde analiz sonuçları ile uyumlu olduğu tespit edilmiştir. Grafik 1’den de görüleceği üzere ülkelerin büyümeleri ile ticari dışa açıklığı arasında güçlü bir ilişki yoktur. Örneğin; Çin 2000-2010 yılları arasında ciddi bir büyüme yaşamış ama buna paralel olarak, ticari dışa açıklığın ekonomik büyüme kadar artmadığı görülmektedir. Brezilya genelinde bakılırsa, özellikle son yıllarda ticari dışa açıklık ve ekonomik büyüme arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğu, büyüme artarken dışa açıklığın azaldığı görülmektedir. Ancak bu iki değişkenin birbirlerini ne derece etkilediğini tespit etmek için ekonometri yöntemlerinin kullanılması gerekmektedir.

Analizde öncelikle, tanımlayıcı istatistikler tablosu değerlendirilmiştir. Tanımlayıcı istatistikler bir veri setinin; genel özelliklerini tanımlamaktadır. Aynı zamanda özetleyen, yayılımları gösteren, dağılımlar hakkında bilgi veren değerlerdir. Değerlerin aritmetik ortalamadan uzaklaşması dağılımın yaygınlığını artırır. Standart sapma da dağılımın yaygınlığını gösteren önemli bir ölçüttür, büyüdükçe dağılım yaygınlaştığı görülür.

Tablo 3. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Ortalama	Standart hata	Maksimum	Minimum
Gdpper	3.416391	4.133629	13.63582	-8.164894
Openness	42.67483	12.88447	69.39328	15.63559

⁵ Dışa açıklık formülü; $openness=(X+M/GDP)$, X: İhracat, M: İthalat, GDP: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla.

Fdi	2.246382	1.308271	5.368357	0.2051241
Exch	21.09624	21.38465	74.1	1.01

Panel veri analizi ile yapılacak çalışmalar, birinci nesil ve ikinci nesil olarak iki türe ayrılmıştır. Analize başlamadan önce kullanılacak yöntem karar vermek için yatay-kesit bağımlılığı yönteminden faydalanılacaktır. Çünkü kesitler arasında bir ilişki olması durumunda, bu durumu dikkate almadan kullanılan yöntem analiz sonuçlarını etkilemektedir. Yatay-kesit bağımlılığının tespit edilmesi durumunda analizlerde ikinci nesil testleri kullanmamak sonuçların tutasız ve sapmalı olmasına neden olabilir (Breusch ve Pagan, 1980; Pesaran, 2004; Pesaran vd. 2008). Bu nedenle birim kök analizinden önce kullanılan tüm değişkenler için yatay-kesit bağımlılığı kontrol edilmiş ve analiz sonucuna göre kullanılacak birim kök testine karar verilmiştir.

Breusch-Pagan (1980); Pesaran (2004); Pesaran-Ullah-Yamagata (2008) tarafından ekonometri literatürüne kazandırılan yatay-kesit bağımlılığı testi, kesitler arasında (ülke, firma vb.) herhangi bir ilişkinin olup olmadığını tespit etmek için kullanılmaktadır. Yani analize dahil edilen kesitlerden birinde yaşanan bir şok, kriz gibi durumların diğer kesitleri etkileyip etkilemediğini tespit etmektedir. Zaman boyutu ve kesit boyutunun farklılık göstermesine göre bu testlerden faydalanılmaktadır. Örneğin; Breusch-Pagan (1980) testinin kullanabilmek için kesit boyutunun zaman boyutundan küçük olması ($N < T$) gerekmektedir. Ters durumda zaman boyutu kesit boyutundan küçük ($T < N$) olması durumunda da Pesaran (2004) testini kullanmak daha uygun olacaktır. Pesaran-Ullah-Yamagata (2008) testi zaman boyutunun kesit boyutundan büyük ve küçük olduğu durumlar için ($T > N$, $T < N$) kullanılabilir.

Tablo 4. Yatay-Kesit Bağımlılığı (Değişkenler İçin)

	GDP	OPENNES	FDI	EXCH
LM (BP,1980)	26.703* (0.003)	24.394* (0.007)	17.006*** (0.074)	27.586* (0.002)
CD_{LM} (PESARAN, 2004)	3.735* (0.000)	3.219* (0.001)	1.567*** (0.059)	3.932* (0.000)
CD (PESARAN, 2004)	-3.033* (0.001)	-3.339* (0.000)	-2.881* (0.002)	-2.384* (0.009)
LM_{ADJ} (PUY, 2008)	3.742* (0.000)	3.484* (0.000)	1.117 (0.132)	5.038* (0.000)

Not: BP: Breusch & Pagan, PUY: Pesaran, Ullah ve Yamagata'yı, parantez içerisindeki değerler olasılık değerlerini ifade etmektedir. Katsayı tahmini değişkenlerin düzey seviyesi kullanılarak tespit edilmiş ve sabit model kullanılmıştır. En uygun gecikme uzunluğu ise bir olarak belirlenmiştir.

Tablo 4'teki sonuçlar incelendiğinde, değişkenler arasında güçlü bir şekilde yatay-kesit bağımlılığı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre incelenen ülkelerin herhangi birinde yaşanacak bir krizin, durgunluğun veya o ülkenin uygulayacağı herhangi bir dış ticaret politikasının diğer ülkeleri de etkileyeceği manasına gelmektedir. Bu durum hem küreselleşme hem de ülkelerin birbiri ile olan dış ticari ilişkilerini doğrular niteliktedir ve beklentilerimiz ile uyumlu çıkmıştır. Bu sebepten politika yapıcılar uygulayacakları ekonomi politikalarına karar verirken ilişkide oldukları ülkelerin durumuna göre hareket etmesinin önemli olduğunu belirtmekte fayda vardır. Tablo.4'teki sonuçlara göre yatay-kesit

bağımlılığı tespit edildiği için ikinci nesil birim kök testlerinden, CADF panel birim kök testi kullanılmıştır.

CADF panel birim kök testi Pesaran (2007) tarafından literatüre kazandırılmıştır. Bu test hem panelin geneli için hem de herbir kesit için sonuçlar vermektedir. Pesaran (2007) bu testi zaman serisi analizlerinde kullanılan ADF birim kök testini temel alarak geliştirmiştir. Bu test yatay-kesit varsayımına dayalı olarak geliştirilmesinin yanı sıra örneklem boyutunun her iki durumuna karşı, $T > N$ ve $T < N$ gibi durumların varsayımı altında kullanılabilir. Ayrıca, standart normal dağılıma sahip olması ile birlikte mekânsal oto-korelasyon ve kesitlerin incelenen dönemde farklı zamanlardan etkilendiğini varsaymaktadır. CADF test istatistiği aşağıdaki denklem ile hesaplanmaktadır:

$$CADF_i = t_i(\alpha_i) = \frac{\hat{\alpha}_i}{se(\hat{\alpha}_i)} = \frac{\Delta y_i' M_x \gamma_{i,-1}}{\sqrt{\hat{\sigma}_{\varepsilon,i}^2 (\gamma_{i,-1}' M_x \gamma_{i,-1})}} \quad (2)$$

Bu denklemde M_x ve $\hat{\sigma}_{\varepsilon,i}^2$ hesaplanma şekilleri: $M_x = I_{T-1} - x(x'x_i)^{-1}x_i$ şeklinde hesaplanmakta ve $x = \Delta \bar{y}, \bar{y}_{-1}'$ dir. $\hat{\sigma}_{\varepsilon,i}^2$ ise $\hat{\sigma}_{\varepsilon,i}^2 = T^{-1} \Delta Y_i' M_x \Delta y_i$ şeklinde hesaplanmaktadır. CADF test istatistiği herbir kesitin sonucunu vermektedir. Panelin geneli için CIPS test istatistiği geliştirmiş olup herbir kesitin birim kök sonuçlarının ortalaması alınarak hesaplanmaktadır. CIPS test istatistiği ise aşağıdaki denklem yardımı ile hesaplanmaktadır:

$$CIPS(N, T) = t - bar = N^{-1} \sum_{i=1}^N t_i(N, T) \quad (3)$$

Bu testte göre değişkenler hakkında durağandır ya da durağan değildire karar verebilmek için hesaplanan test istatistiği kritik değerler karşılaştırılır. Eğer hesaplanan test istatistiği kritik değerden küçükse değişkenin durağan olduğuna değilse birim köklü olduğuna karar verilir. Bu doğrultu bu testin temel ve alternatif hipotezleri aşağıdaki gibi oluşturulmuştur:

$H_0: \alpha_i = 0$ Paneldeki kesitlerin tamamı birim köklüdür.

$H_1: \begin{cases} \alpha_i = 0, & i = 1, 2, 3, \dots, N \\ \alpha_i < 0, & i = N + 1, N + 2, \dots, N \end{cases}$ Paneldeki kesitlerin bazıları durağan, bazıları ise birim köklüdür.

Tablo 5. CADF Birim Kök Testi ,Sonuçları

	Brezilya	Çin	Hindistan	Rusya	G. Afrika	CIPS	
GDP	-2.218	-2.900	-1.093	-1.201	-2.032	-1.889	
OPENNES	-0.162	-1.263	-2.067	-3.387	-1.234	-1.623	
FDI	-2.668	-0.618	-0.684	-2.139	-2.965	-1.815	
EXCH	-0.428	1.116	-1.462	-3.389	-5.229*	-1.879	
ΔGDP	-3.325***	-2.659	-2.154	-2.141	-3.796**	-2.815*	
ΔOPENNES	-1.847	-2.402	-2.222	-4.189**	-3.172***	-2.766*	
ΔFDI	-2.872	-3.925***	-3.611**	-5.090*	-3.755**	-3.851*	
ΔEXCH	-1.279	-1.669	-3.985**	-4.306**	-4.661*	-3.180*	
Kritik Değerler	%1	-4.35	-4.35	-4.35	-4.35	-4.35	-2.60
	%5	-3.43	-3.43	-3.43	-3.43	-3.43	-2.34
	%10	-3.00	-3.00	-3.00	-3.00	-3.00	-2.21

Not: *, ** ve *** sırasıyla %1, %5 ve %10 kritik değerleri, Δ birinci farkı belirtmektedir. Tüm değişkenlerde sabit model kullanılmış olup, en uygun gecikme uzunluğu "Schwarz" bilgi ölçütüne

göre bir olarak belirlenmiştir. Kritik değerler Pesaran (2007) makalesinden syf 275 ve 280'deki tablolardan alınmıştır.

Ekonometri analizlerinde durağan olma şartı aranmaktadır çünkü değişkenler durağan bir seyir izlemediği takdirde t-istatistik ve F-istatistik sonuçlarının hatalı olması, sahte regresyon sorunu gibi durumlar ile karşılaşılabilir (Gujarati, 1999: 713-726). Bu sebepten değişkenlerin durağanlıkları CADF birim kök testi ile incelenmiştir. Tablo 5'teki sonuçlara göre tüm değişkenlerin düzeyde birim köklü oldukları tespit edilmiş, daha sonrasında değişkenlerin farkı alınıp durağanlığı incelenmiş ve birinci farkında durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablodaki sonuçlara göre; tüm değişkenlerin birinci farkı alındığında durağanlaştığı tespit edildiğinden dolayı eş-bütünleşme ilişkisi incelenmiştir. Eş-bütünleşme ilişkisi aynı dereceden durağan olan değişkenlerin uzun dönemli ilişkisini incelemek için geliştirilmiştir. Farkı alınmış değişkenlerle yapılan analizlerde sadece kısa dönemdeki şokların etkisini ortadan kaldırmamaktadır aynı zamanda uzun dönemli ilişkisinde tespit edilememesine neden olmaktadır. Eş-bütünleşme testleri bu durumu ortadan kaldırmak için birinci farkında durağan olan değişkenlerin düzey değeri ile analiz yapılmasına imkân sağlamaktadır. Bu nedenden, bu çalışmada kullanılan değişkenler birinci farkı alındığında durağan olduğu için Westerlund (2007) tarafından ekonometri literatürüne kazandırılan panel eş-bütünleşme analizi ile uzun dönemli ilişki incelenmiş ve sonuçlar raporlanmıştır. Ancak eş-bütünleşme ilişkisi incelenmeden önce kurulan modelde yatay-kesit bağımlılığının olup olmadığı araştırılmıştır çünkü; Westerlund (2007) eş-bütünleşme ilişkisini hem yatay-kesit bağımlılığı olduğu varsayımında hem de olmadığı duruma göre incelemiştir.

Tablo 6. Yatay-Kesit Bağımlılığı Sonuçları (Model İçin)

Regresyon Modeli: $GDP_{it} = \beta_0 + \beta_1 opennes_{it} + \beta_2 fdi_{it} + \beta_3 exch_{it} + \varepsilon_{it}$

	İstatistik	Olasılık
LM (BP,1980)	39.314*	0.000
CD _{LM} (Pesaran, 2004)	6.555*	0.000
CD (Pesaran, 2004)	4.271*	0.000
LM _{ADJ} (PUY, 2008)	8.518*	0.000
<u>Homojenlik test sonucu:</u>		
$\tilde{\Delta}$	1.304**	0.096
$\tilde{\Delta}_{adj}$	1.421**	0.078

Not: * %1, ** %10 kritik değerde anlamlılığı, $\tilde{\Delta}$ delta test istatistiğini, $\tilde{\Delta}_{adj}$ düzeltilmiş delta test istatistiğini ifade etmektedir.

Tablo 6'daki sonuçlara göre kurulan modelde yatay-kesit bağımlılığı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca değişkenlerin heterojen yapıda olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olup olmadığı Westerlund (2007) tarafından geliştirilen panel hata düzeltme modeli (panel error correction term) testi ile incelenecektir. Bu test değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin tespit edilmesinde kullanılan yöntemlerden biridir. Bu test istatistiği 4 temel denklem ile hesaplanmaktadır: Grup_tau, grup_alfa, panel_tau ve panel_alfa. Grup_tau ve grup_alfa kısa dönem için

tahmin edilen katsayıların ağırlandırılmış ortlamasını ifade etmekte ve aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$G_{\tau} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N t\hat{\alpha}_i = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \frac{\hat{\alpha}_i}{sh(\hat{\alpha}_i)} \quad (4)$$

$$G_{\tau} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N t\hat{\alpha}_i = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \frac{\hat{\alpha}_i}{sh(\hat{\alpha}_i)} \quad (5)$$

Buradaki $\hat{\alpha}_i(1) = 1 - \sum_{j=1}^{P_i} \alpha_{ij}$ şeklinde hesaplanmaktadır. Panel test istatistikleri ise:

$$\rho_{\tau} = \frac{\hat{\alpha}}{sh(\alpha)} \quad (6)$$

$$\rho_{\tau} = T \times \hat{\alpha} \quad (7)$$

Şeklinde hesaplanmaktadır. Tablo 7'deki sonuçlara göre değişkenlerin eş-bütünleşik olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla analize dahil edilen ticari dışa açıklık, doğrudan yabancı yatırımcılar ve döviz kuru arasında uzun dönemli bir ilişkiden bahsedilebilir.

Tablo 7. Westerlund (2007) Eş-Bütünleşme Testi Sonuçları

	İstatistik	Asymptotic Olasılık	Bootstrap Olasılık
Grup_tau	-5.420*	0.000	0.040
Grup_alfa	-3.904*	0.000	0.026
Panel_tau	-5.333*	0.000	0.025
Panel_alfa	-5.333*	0.000	0.026

Not: * %5 kritik değerde anlamlılığı ifade etmektedir. Gecikme (lag) ve öncül (lead) değeri için bir gecikme kullanılmıştır. Bootstrap için on bin değeri kullanılmıştır. Sabitli model kullanılmıştır.

Westerlund (2007) eş-bütünleşme testi iki farklı test istatistiğine göre, yatay-kesit bağımlılığının olup olmaması varsayımına göre değerlendirilebilmektedir. Eğer değişkenler arasında yatay-kesit bağımlılığı tespit edilmişse bootstrap olasılık değerleri, eğer yatay-kesit bağımlılığı tespit edilememişse asymptotic olasılık değerleri kullanılacaktır. Tablo 6'daki yatay-kesit test sonucuna göre değişkenler arasında yatay-kesit bağımlılığı tespit edildiğinden bootstrap olasılık değerleri dikkate alınmış ve bootstrap olasılık değerlerine göre güçlü bir şekilde eş-bütünleşme ilişkisi tespit edilmiştir.

Eş-bütünleşme analizinden sonra değişkenler arasındaki uzun ve kısa dönemli ilişkisinin tespit edilmesi önemlidir. Çünkü uzun ve kısa dönemli ilişki hem bu değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü hem de şiddetinin tespit edilmesinde kullanılmaktadır. Bu doğrultuda bu ilişkiyi tespit etmek için Eberhardt ve Bond (2009) ile Eberhardt ve Teal (2010)'in ekonometri literatürüne kazandırdığı AMG (Augmented Mean Group) tahmincisinden faydalanılmıştır. Bu test uzun dönemli birlikte hareket eden değişkenler arasında ne tür bir ilişkinin olduğunu yani pozitif mi yoksa negatif mi etkileyeceğini tespit etmede kullanılan bir eş-bütünleşme tahmincisidir.

AMG tahmincisi, Pesaran (2006)'daki CCE yaklaşımına benzer şekilde, panel veri gruplarında gözlemlenebilen ve gözlemlenemeyen etkilerin farklılıklarına benzer zaman serisi özelliklerini de barındırmaktadır. AMG'nin küçük örneklem özellikleri karşılaştırılabilir, CCE yaklaşımına benzer etkiler gösterebilir. Ülke regresyonlarında, AMG

tahmincisi yatay kesit bağımlılığını dikkate alır. Bu da bir ortak dinamik etkinin regresyona eklenmesiyle, havuzlanmış regresyonun yıl bazlı kukla değişken katsayısından elde edilir. Tüm ülkelerde gözlenemeyen ortak faktörlerin gelişmesini temsil etmektedir. Ülkelerin bazılarında ortak faktörler bulunduğu, ülke spesifik eşbütünleşme ilişkisi tespit edilebilecek ve ülkeler arasındaki farklılıklar ortaya konabilecektir.

AMG tahmincisi iki farklı şekilde modellenmiştir. İlk olarak farkı alınmış bağımlı ve bağımsız değişkenleri kullanarak aşağıdaki model tahmin edilir:

$$\Delta y_{it} = \Delta x'_{it} b + \sum_{t=2}^T c_t \Delta D_t + \varepsilon_{it} \quad (8)$$

Burada $F^*_t = C^*_t$, F^*_t zaman kuklalarının parametre tahminlerini, ΔD_t ise zaman kuklasını ifade etmektedir. Daha sonrasında regresyon modeli herbir kesit için OLS (Ordinary Least Square) kullanılarak tahmin edilir ve β_i 'ler hesaplanır. Bunun için aşağıdaki denklem yardımıyla hesaplanır:

$$Y_{it} = X'_{it} \beta_i + \lambda_i \hat{C}_t + \varepsilon_{it} \quad (9)$$

Son olarak da panel eş-bütünleşme tahmincisi $\beta^*_{AMG} = N^{-1} \sum_{i=1}^N \beta^*_i$ denklemi yardımı ile hesaplanır. Tablo 8'de AMG uzun dönem eş-bütünleşme tahmini sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 8. AMG Tahmincisi Sonuçları

	Panelin Geneli	Brezilya	Çin	Hindistan	Rusya	G. Afrika
openness	0.116** (0.036)	0.192 (0.322)	0.082* (0.003)	0.060 (0.510)	0.271* (0.002)	-0.018 (0.613)
Fdi	0.039 (0.568)	0.096 (0.787)	0.469 (0.116)	-1.207 (0.293)	0.032 (0.952)	-0.0383 (0.806)
Exch	0.087** (0.036)	-0.786 (0.445)	-0.015 (0.960)	0.072 (0.449)	0.139* (0.000)	0.145 (0.168)
C	0.574 (0.606)	-1.983 (0.510)	3.049 (0.271)	0.363 (0.926)	-15.864* (0.003)	0.856 (0.571)

Not: * ve ** sırasıyla %1 ve %5 kritik değerde anlamlılığı, C sabit değeri belirtmektedir. Model tahmini yapılırken dirençli (robust) tahmini kullanılmıştır. Olasılık (prob) değerleri parantez içerisinde gösterilmiştir.

Tablo 8'deki sonuçlar incelendiğinde panelin geneli için ticari dışa açıklığın ve döviz kurunun ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar literatürdeki çalışmalara paralellik göstermesine karşın zıtlıkta göstermektedir. Örneğin; Sachs ve Warner (1995); Edwards (1998) çalışmalarında dış açıklığın ekonomik büyümeyi olumlu yani pozitif etkilediğini tespit ederken, Levine ve Renelt (1992); Rodrigez ve Rodrik (2000) is çalışmalarında negatif etkilediğini iddia etmektedirler. Bu iktisatçılar dışında Krugman (1979); Chang (2004) ile klasik iktisatçılar ve yeni kalsik iktisatçılarda dış açıklığın ekonomik büyümeye pozitif etkisinin olduğunu savunmaktadırlar. Sonuç olarak iktisatçılar arasındaki genel konsensüsün pozitif olduğu yönündedir. Ayrıca bu çalışmalar, bu iki değişken arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğu üzerinedir. Bu çalışmada tespit ettiğimiz sonuç hem teorik beklentimizi hem de

literatürde çalışmaları doğrular niteliktedir. Doğrudan yabancı yatırımların pozitif etkisi olmasına karşın istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olduğunu söylemek mümkün değildir.

Tablo 6'daki sonuçlara göre; incelenen kesitlerin heterojen bir yapıda olmasından dolayı ülke özelinde de yorum yapılması yanlış olmayacaktır. Bu sebepten, ülke özelinde değerlendirildiğinde Çin ve Rusya haricinde diğer ülkelerde, ticari dışa açıklığın, doğrudan yabancı yatırımcıların ve döviz kuru değişkenlerinin ekonomik büyüme üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Bunun nedenleri arasında bu ülkelerin gelişmişlik seviyesinin ve gerekli alt yapının sağlanamamış olması gösterilebilir. Sun ve Parikh (2001) çalışmasında dış ticaretin ekonomik büyümeyi pozitif ve istatistiki olarak anlamlı etkileyebilmesi için gelişmişlik düzeyinin önemli olduğunu belirtmiştir. Bu sonuçlar Sun ve Parikh (2001) çalışmasını bir nevi doğrulamaktadır çünkü Çin ve Rusya bu ülkeler genelinde daha fazla gelişmişlik düzeyine sahip olduğundan ticari dışa açıklığı pozitif ve istatistiki olarak anlamlı çıkmıştır. Ayrıca bu ülkelerin endüstri-içi ticareti geliştirmeleri de ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin istatistiki olarak anlamlı olmasını sağlayabilir.

SONUÇ

Özellikle 1980 sonrasında, kürselleşmenin hız kazanmasıyla ülkelerin ticari açıklık oranının giderek arttığı ve bunun sonucu olarak ekonomik büyüme ve kalkınma hızlarının büyüdüğü görüşü yoğunlukla dile getirilmekte ve kabul görmektedir.

Çalışmanın örnekleme Brezilya, Rusya, Çin, Hindistan ve Güney Afrika Cumhuriyeti (BRICS) ülkeleri ve 1996-2020 döneminden oluşmaktadır. Analiz sonuçları BRICS ülkeleri için ticari açıklığın ekonomik büyüme oranını pozitif etkilediğini ortaya koymaktadır. Özellikle ekonomik büyümenin, belirtilen dönem aralığında bu ülkelerde hız kazanması ve böylece, büyümeyi teşvik eden mal ihracatı ve hizmet ithalatı yönünde katkıların daha fazla olduğu düşünülebilir. Bunun nedeni ise niteliksel girdi olan sermaye ve aramalı teknoloji ithalatının artmasının üretime ve verimliliğe olumlu katkısı olarak görülmektedir.

Buna karşın, Burange vd. (2013), mal ve hizmet ithalatının uzun vadede BRICS ülkelerinin dışa bağımlılıklarını artıracak ve dolayısıyla döviz rezervlerini eriteceğini, ekonomik büyümelerine zarar vereceğini ifade etmiştir. Burange(2013) çalışmasını doğrular nitelikte, BRICS örnekleme üzerine yapılan bu çalışmada özellikle doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme üzerinde anlamlı bir etkisi görülmemiştir. Ülkeler tek tek analize katıldıklarında çıkan sonuçlar panelin geneline uygulanan analize göre daha kırılabilir yapıda, yabancı sermayenin özellikle Rusya ve Çin dışındaki grup üyesi ülkelerde ekonomik büyüme ile pozitif ilişkisine rastlanmadığını göstermiştir.

BRICS ülkelerinin aynı çatı altında birleşmesine paralel bir görüş ekonometrik olarak da yatay kesit bağımlılığının bulunması ile doğrulanabilir. Bu ülkeler coğrafi olarak birbirine komşu ve yapısal özellikleri bakımından homojen ülkeler değildir. Çeşitli coğrafyaların- Latin Amerika, Asya, Afrika gibi- ticari dışa açılma dönemi ile birlikte yükselen piyasa ekonomilerinin üst sıralarında yer alan bu ülkelerdeki ekonomik büyümenin sebebinin ticari açıklık olup olmadığı araştırılmış ve ülke grubu olarak ele alınan modele dair bulgular ticari dışa açıklık ve ekonomik büyüme arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. AMG tahmincisi yöntemine göre ise, döviz kuru ve ekonomik büyüme arasındaki pozitif ilişki de panelin geneline yansırken, tek tek ülkeler özelinde benzer sonucu göstermemiştir. Bu da

BRICS ülkelerinin tek tek ekonomik yapılarının, doğal zenginliklerinin, faktör donatımı çeşitliliklerinin ortaya çıkardığı ulusal farklılıklarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Ticaretin serbestleşmesi ve ekonomik büyüme ilişkisi sorgulanan literatürde fikir birliğine varılamadığı söylenebilir. Yaygınlaşan karşıt görüşlere dayanarak ekonomik büyümeyi ticari açıklıkla açıklayan görüşlere de şüpheli yaklaşılması gerektiği ve her ülke örneği için farklı bulgulara erişilebileceğini göstermesi açısından faydalı olduğu düşünülmektedir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı / Researchers' Contribution Rate Statement

Yazarlar bu çalışmaya eşit şekilde katkı sağladıklarını beyan etmiştir.
The authors declare that they have contributed equally to this article.

Araştırmacıların Çatışma Beyanı / Researchers' Conflict of Interest Statement

Yazarlar, bu çalışmada potansiyel bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmişlerdir.
The authors declare that there is no potential conflict of interest in this study.

Araştırmacıların Etik Beyanı / Ethical Statement of Researchers

Yazarlar bu çalışmanın tüm süreçlerinin araştırma ve yayın etiğine uygun olduğunu, etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine uyduğunu beyan etmişlerdir.

KAYNAKÇA

- Aslan, A., & Topcu, E. (2018). The Relationship between Export and Growth: Panel Data Evidence from Turkish Sectors. *Economies*, 6(2), 22. MDPI AG. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.3390/economies6020022>
- Baldwin, R. E. (2004). Openness and Growth: What's the Empirical Relationship? R. E. Baldwin and L. A. Winters (Edt.) In *Challenges to Globalization: Analyzing the Economics* (pp. 499-525). Chicago: University of Chicago Press Retrieved 25 February, 2022 from <https://www.nber.org/system/files/chapters/c9548/c9548.pdf>
- Barro, R. J., & Sala-I-Martin, X. (1997). Technological Diffusion, Convergence, and Growth. *Journal of Economic Growth*, 2(1), 1–26. <http://www.jstor.org/stable/40215930>
- Bhagwati, J., & Srinivasan, T. N. (2002). Trade and Poverty in the Poor Countries. *The American Economic Review*, 92(2), 180–183. <http://www.jstor.org/stable/3083398>
- Bijarnia, B. S. (2013). Whither Global Economic Governance? The Emerging Role of BRICS: An Alternative. *Indian Journal of Asian Affairs*, 26(1/2), 75–92. <http://www.jstor.org/stable/43550357>
- Breusch, T. S. and A. R. Pagan (1980). The Lagrange multiplier test and its applications to model specification tests in econometrics. *Review of Economic Studies* 47, 239–53.
- Burange, L., Ranadive, R. R. & Karnik, N. N. (2013). Trade Openness and Economic Growth Nexus: A Case Study of BRICS. ISFIRE Working Paper Series, No.1. Retrieved 25 February, 2022 from https://ojsiire.com/index.php/isfirewps/issue/view/3/pdf_2
- Burange, L., Ranadive, R. R. & Karnik, N. N. (2015). Causality between Trade Openness and Economic Growth: Experience of India and China. ISFIRE Working Paper Series.

- No.7. Retrieved 25 February, 2022 from <https://ojsiire.com/index.php/isfirewps/issue/view/19>
- Busse, M. & Koeniger, J. (2012). Trade and Economic Growth: A Re-Examination of the Empirical Evidence. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2009939>. Retrieved 25 February, 2022 from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2009939
- Cambazoğlu, B. (2019) Gelişmekte Olan Ülkeler ve BRICS Ülkelerinin Karşılaştırmalı Makroekonomik Analizi (ss. 273-299), Eds. Aslı Yenipazarlı. Seçilmiş Konularla 21. Yüzyılda Dünya Ekonomisi, Ankara: Seçkin Kitabevi. ISBN: 978-975-02-5816-9 (10 puan)
- Cambazoğlu, B. (2020). Trade Protectionism: Pros and Cons. Ahu Coşkun Özer (Eds.), *International Trade Policies in the Era of Globalization*, (pp. 94-115). Hershey: IGI Global Publication. doi:10.4018/978-1-5225-9566-3.ch005
- Çevik, E. I., Atukeren, E. & Korkmaz, T. (2019). Trade Openness and Economic Growth in Turkey: A Rolling Frequency Domain Analysis. *Economies*, 7(2), 41, 2-16, <https://doi.org/10.3390/economies7020041> -
- Cinar, M. & Nulambeh, N. A. (2018). Foreign Direct Investment, Trade Openness and Economic Growth: A Panel Data Analysis for Sub-Saharan Africa. *Business and Economics Research Journal*, 9(4), 749-760. doi: 10.20409/berj.2018.136
- Coe, D. T., Helpman, E., & Hoffmaister, A. W. (1997). North-South R & D Spillovers. *The Economic Journal*, 107(440), 134–149. <http://www.jstor.org/stable/2235275>
- Deardorff, A. V. (2001). Rich and Poor Countries in Neoclassical Trade and Growth. *The Economic Journal*, 111(470), 277–294. Retrieved February, 2022 from <http://www.jstor.org/stable/2667865>
- Dollar, D., & Kraay, A. (2004). Trade, Growth, and Poverty. *The Economic Journal*, 114(493), F22–F49. Retrieved February, 2022 from <http://www.jstor.org/stable/3590109>
- Eberhardt, M., Bond, S. (2009) Cross-section dependence in nonstationary panel models: a novel estimator Online, <http://mpra.ub.uni-muenchen.de/17692/> MPRA Paper No. 17692, posted 07. October 2009
- Eberhardt, M., Teal, F. (2010) Aggregation versus Heterogeneity in Cross-Country Growth Empirics* 7th October 2010, CSAE WPS/2010-32
- Edwards, S. (1993). Openness, Trade Liberalization, and Growth in Developing Countries. *Journal of Economic Literature*, 31(3), 1358–1393. <http://www.jstor.org/stable/2728244>
- Edwards, S. (1998). Openness, Productivity and Growth: What do We Really Know? *The Economic Journal*, 108(447), 383–398. Retrieved February, 2022 from <http://www.jstor.org/stable/2565567>
- Estevadeordal, A., & Taylor, A. M. (2013). Is The Washington Consensus Dead? Growth, Openness, And the Great Liberalization, 1970s-2000s. *The Review of Economics and Statistics*, 95(5), 1669–1690. Retrieved February, 2022 from <http://www.jstor.org/stable/43554854>

- Frankel, J. A., & Romer, D. (1999). Does Trade Cause Growth? *The American Economic Review*, 89(3), 379–399. Retrieved February, 2022 from <http://www.jstor.org/stable/117025>
- Gujarati, D.N. (1999) *Essentials of Econometrics*. 2nd Edition, McGraw-Hill, New York.
- Irwin, D. (2001). A Brief History of International Trade Policy. Retrieved December 14, 2018, from <https://www.econlib.org/library/Columns/Irwintrade.html>.
- Khobai, H., Kolisi, N. & Moyo, C. (2018). The Relationship between Trade Openness and Economic Growth: The Case of Ghana and Nigeria. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 8(1), 77-82.
- Kristjanpoller R., W., & Olson, J. E. (2014). Economic Growth in Latin American Countries: Is It Based on Export-Led or Import-Led Growth? *Emerging Markets Finance & Trade*, 50, 6–20. <http://www.jstor.org/stable/24475677>
- Krugman, P. (1979). A Model of Innovation, Technology Transfer, and the World Distribution of Income. *Journal of Political Economy*, 87(2), 253–266. <http://www.jstor.org/stable/1832086>
- Krugman, P. (1994). The Myth of Asia's Miracle. *Foreign Affairs*, 73(6), 62–78. <https://doi.org/10.2307/20046929>
- Kurt, S. & Berber, M. (2010). Türkiye'de Dışa Açıklık ve Ekonomik Büyüme . *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22 (2) , 57-80. Retrieved 22 February, 2022 from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniiibd/issue/2694/35460>
- Levine, R. & Renelt, D. (1992). A Sensitivity Analysis of Cross-Country Growth Regression. *The American Economic Review*, 82(4), 942-963. <https://www.jstor.org/stable/2117352>
- Madsen, J. B. (2009). Trade Barriers, Openness, and Economic Growth. *Southern Economic Journal*, 76(2), 397–418. Retrieved February, 2022 from <http://www.jstor.org/stable/27751473>
- Ocampo, J. A. & Taylor, L. (1998). Trade Liberalization in Developing Economies: Modest Benefits but Problems with Productivity Growth, Macro Prices, and Income Distribution. CEPA Working Paper, No. 8, Retrieved 25 February, 2022 from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.202.5869&rep=rep1&type=pdf>
- Pesaran, H. , Ullah, A., Yamagata, T (2008)“ A bias-adjusted LM test of error cross-section independence” *Econometrics Journal* (2008), volume 11, pp. 105–127. doi: 10.1111/j.1368-423X.2007.00227.x
- Pesaran, M. H. (2004). General diagnostic tests for cross section dependence in panels. (IZA Discussion Paper No. 1240)
- Pesaran, M. H. (2007). A simple panel unit root test in the presence of cross-section dependence. *Journal of Applied Econometrics*, 22 (2), 265-312.
- Rodríguez, F. (2007). Openness and growth: What Have We Learned? UN DESA Working Paper, No. 51, 1-25. Retrieved 25 February, 2022 from <https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/1597341784.7773.pdf>

- Rodríguez, F., & Rodrik, D. (2000). Trade Policy and Economic Growth: A Skeptic's Guide to the Cross-National Evidence. *NBER Macroeconomics Annual*, 15, 261–325. <https://doi.org/10.2307/3585399>
- Rodrik, D. (1996). Understanding Economic Policy Reform. *Journal of Economic Literature*, 34(1), 9–41. <http://www.jstor.org/stable/2729408>
- Sachs, J. D., Warner, A., Åslund, A., & Fischer, S. (1995). Economic Reform and the Process of Global Integration. *Brookings Papers on Economic Activity*, 1995(1), 1–118. Retrieved February, 2022 from <https://doi.org/10.2307/2534573>
- Shayanewako, B. (2018). The Relationship between Trade Openness and Economic Growth: The Case of BRICS Countries. *Journal of Global Economics*. 6(2). DOI: 10.4172/2375-4389.1000289
- Soomro, A. N., Kumar, J. & Kumari, J. (2022). The Dynamic Relationship Between FDI, ICT, Trade Openness, and Economic Growth: Evidence from BRICS Countries. *Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 9(2), 295-303. doi:10.13106/jafeb.2022.vol9.no2.0295
- Srinivasan, T. N. (1991). Reform of Industrial and Trade Policies. *Economic and Political Weekly*, 26(37), 2143–2145. <http://www.jstor.org/stable/41626997>
- The World Bank [WB] Data Retrieved February, 2022 from <https://data.worldbank.org/indicator>
- Vamvakidis, A. (2002). How Robust Is the Growth-Openness Connection? Historical Evidence. *Journal of Economic Growth*, 7(1), 57–80. Retrieved February, 2022 from <http://www.jstor.org/stable/40216054>
- Veeramani, C. (2014). World's Knowledge Spillovers: Beyond Openness and Growth. *Journal of Economic Integration*, 29(2), 298–328. Retrieved February, 2022 from <http://www.jstor.org/stable/23723857>
- Wacziarg, R., & Welch, K. H. (2003). Trade Liberalization and Growth: New Evidence. National Bureau of Economic Research (NBER) Working Paper, No. 10152. Retrieved February, 2022 from <http://www.nber.org/papers/w10152>
- Wacziarg, R., & Welch, K. H. (2008). Trade Liberalization and Growth: New Evidence. *The World Bank Economic Review*, 22(2), 187–231. <http://www.jstor.org/stable/40282271>
- Westerlund, J. (2007) Testing for Error Correction in Panel Data, *OXFORD BULLETIN OF ECONOMICS AND STATISTICS*, 69, 6 (2007) 0305-9049, doi: 10.1111/j.1468-0084.2007.00477.x, Blackwell Publishing Ltd and the Department of Economics, University of Oxford, 2007. Published by Blackwell Publishing Ltd,
- Winters, L. A. (2004). Trade Liberalisation and Economic Performance: An Overview. *The Economic Journal*, 114(493), F4–F21. Retrieved February, 2022 from <http://www.jstor.org/stable/3590108>
- Yenipazarlı, A. & Erdal, F. (2010). Dış Ticaretin Serbestleşmesi ve Ekonomik Büyüme. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(1), 15-24. Retrieved 05 March, 2022 from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ebd/issue/4855/66770>